

L. S.

"Les sciences de la vie aux XVIIe et XVIIIe siècles. L'idée d'évolution", Émile Guyènot, Paris 1957 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 5/2, 282-283

1960

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Na tle pełnego obrazu teorii naukowych i mitów, uznających geocentryczny układ wszechświata, autor nakreślił odkrycia Kopernika jako przeciwieństwo tradycyjnych poglądów astronomicznych. Odkrycie Kopernika i stworzona przez niego heliocentryczna teoria wszechświata miały obok znaczenia naukowego również skutki socjalne i ekonomiczne.

W końcowej części pracy autor poddał analizie dzieło Kopernika *De revolutionibus*, nawiązując jednocześnie do późniejszych odkryć Newtona.

Dzieło T. S. Kuhna o teorii Kopernika z punktu widzenia historii teorii astronomicznych i z uwzględnieniem współczesnej astronomii jest cennym i ciekawym wkładem do historii nauki.

M. B-N.

Émile Guyènot, *Les sciences de la vie aux XVIIe et XVIIIe siècles. L'idée d'évolution*. Editions Albin Michel, Paris 1957, 462.

Dzieło znakomitego biologa szwajcarskiego Emila Guyènota jest wznowieniem wydanej jeszcze w 1941 r. książki pod tym samym tytułem.

Naczelną ideę pracy wyraża autor w następujących słowach: „W końcu XVIII wieku została stopniowo skonstruowana a następnie sformułowana teoria ewolucji, która musiała wywołać nadzwyczajny pęd do badań z zakresu nauk przyrodniczych i odnowić filozofię naukową. To kapitalne wydarzenie było wynikiem stopniowych narodzin (lente gestation); stało się ono możliwe dzięki postępowi dokonanemu w różnych dziedzinach biologii. Historię tego postępu próbowałem odtworzyć” (s. 1).

Koncepcję swoją przeprowadza Guyènot przytaczając ogromny materiał faktyczny z rozmaitych dziedzin nauk biologicznych na przestrzeni XVI—XVIII stuleci.

Autor kreśli pasjonujący obraz walki toczącej się w ciągu dwóch wieków pomiędzy tradycją a nowymi ideami, „jałowymi hipotezami a płódnymi odkryciami, między naiwnością a głębokimi ideami, niewiarygodną głupotą i błyskawicami geniuszu” (s. 441).

Szwajcarski historyk biologii zwraca szczególną uwagę na to, jak duch ludzki stopniowo się wymyka spod starych śmiesznych przesądów i tradycyjnych dogmatów, jak staje się on coraz bardziej wymagający. Bezpośrednia obserwacja, eksperyment, doskonalenie jego metod — oto nowe środki badawcze. Szerokie spojrzenie i wycucie historyczne — a nie zawężony horyzont kolekcjonera — charakteryzuje autora książki. Przejawia się to w próbach szerokich syntez, wykazywaniu zależności idei biologicznych od teorii filozoficznych, „tyranii tradycji”, wpływów społecznych i politycznych. Dzięki tym zaletom narracji powstanie transformizmu Lamarcka — którym Guyènot kończy swe dzieło — nie jest dla czytelnika niespodzianką i zaskoczeniem, lecz prawidłowym ukoronowaniem długiego historycznego procesu społecznego i naukowego. Prawda, można by polemizować z pozytywistycznymi inklinacjami autora przy interpretacji niektórych teoretycznych i filozoficznych problemów, lecz to przekracza ramy tej notatki.

By dać pojęcie o konkretnej problematyce *Nauk o życiu* przytoczymy spis części i rozdziałów zgodnie z podziałem autora:

Księga I. Postęp w poznaniu i klasyfikacji żywych istot. Botanika i „metody sztuczne”, klasyfikacja naturalna roślin, systematyką zwierząt w XVI i XVII wieku: okres encyklopedyczny. Systemy zoologiczne w XVIII wieku i klasyfikacja kręgowców. Klasyfikacja bezkręgowców i początki morfologii. Nomenklatura botaniczna i zoologiczna.

Księga II. Anatomia, fizjologia i biologia organizmów. Anatomia mikroskopowa i fizjologia roślin. Anatomia człowieka i zwierząt. Fizjologia spekulatywna. Narodziny fizjologii eksperymentalnej. Wielcy przyrodnicy — obserwatorzy i eksperymentatorzy.

Księga III. Problemy rozmnażania. Samorództwo. Teoria podwójnego nasienia. Owuliści. Zarodek przedistniejący w jajach i partenogeneza. Animaluliści i spermacyty. Zapłodnienie i dziedziczność. Ontogeneza: preformacja i epigeneza. Zapłodnienie u roślin.

Księga IV. Narodzenie transformizmu. Skamienieliń i historia ziemi. Gatunek: stałość, transmutacja, zmienność. Idea ewolucji i poprzednicy transformizmu. Koncepcje ewolucjonistów. Teoria Lamarcka.

Książka zaopatrzona jest w bibliografię i indeks.

L. S.

Jan D i h m, *Sprawa Konstytucji ekonomicznej z 1791 r. (na tle wewnętrznej i zagranicznej sytuacji Polski)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1959, s. 371.

W pracy wydanej przez Komitet Historii Nauki PAN jako X tom serii „Monografie z dziejów nauki i techniki” przeprowadza autor na tle wewnętrznej i zagranicznej sytuacji Polski lat 1789—1791 gruntowną analizę zaplanowanej przez bardziej radykalny odłam stronnictwa patriotycznego Konstytucji ekonomicznej 1791 roku. Reformatorzy Sejmu Czteroletniego pragnęli doprowadzić, jak podkreśla Jan D i h m, do uchwalenia trzech konstytucji: politycznej, ekonomicznej i moralnej; do skutku doszła tylko polityczna, uchwalona 3 maja 1791 r.

Projekt ekonomiczny Konstytucji — który był przede wszystkim rozwinięciem czwartego artykułu Ustawy rządowej z 3 maja, poruszającego sprawę chłopską w sposób bardzo ogólnikowy i wstrzemięźliwy — opracowany został przez Michała Ossowskiego przy współudziale Hugona Kołłątaja; niestety — tekst jego zaginął. J. D i h m usiłował odtworzyć treść Konstytucji ekonomicznej opierając się przede wszystkim na liście Kołłątaja do Jana Śniadeckiego z końca maja 1791 r., na mowie Kołłątaja wygłoszonej w Sejmie 28 czerwca 1791 r., na opublikowanym projekcie Ossowskiego *O urządzeniu starostw*, na jego korespondencji i na innych materiałach źródłowych.

Autor pracy udowadnia — co jest dla historyka nauki w jego książce najciekawsze — że Konstytucja ekonomiczna 1791 r. powstała pod wyraźnym wpływem nie fizjokratów, lecz ekonomii Smitha, którego dzieło o *Bogactwie narodów* znane już było w Warszawie w r. 1791 w przekładzie francuskim.